

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

1. ความนำ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมตามที่อริสโตเติลได้เคยกล่าวไว้ และมนุษย์เป็นผู้ผลิตภาษาและให้กำเนิดวิธีการเขียนออกมา ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่าการเขียนหนังสือครั้งแรกของมนุษย์จะต้องเกี่ยวกับตัวมนุษย์ ชุมชนหรือเผ่าที่เขาอาศัยอยู่ รวมทั้งชุมชนอื่น ๆ ที่ชุมชนของเขามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ไม่ว่าในด้านสงครามหรือสันติภาพ¹ จากหนังสือซึ่งเขียนโดย อาเธอร์ เอ. นัสบัม (Arthur A. Nussbaum) และ แฟรงก์ ดับเบิลยู รัสเซล (Frank W. Russell) แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ได้เขียนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่สมัยสหัสวรรษที่แล้วมาแล้วเป็นจำนวนมาก² และความคิดความอ่านเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็มีมานานแล้วก่อนหน้านั้นอีก³

2. วิวัฒนาการของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ระยะ ดังนี้คือ

2.1 ระยะแรก

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะแรก ได้แก่ระยะเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอุบัติขึ้น ในระยะเวลาดังกล่าวการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่แล้วกระทำโดยนักประวัติศาสตร์ทางการทูต (Diplomatic Historian) ซึ่งทำการศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกันอย่างจริงจัง จึงมีผลทำให้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความถูกต้องแน่นอนตรงกับความจริงที่ได้เกิดขึ้นโดยคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงน้อยที่สุด การศึกษาใน

¹Peter A. Toma and Andrew Georgy. *Basic Issues in International Relations* (New York : Macmillan Co., 1950) Frank W. Russell, *Theories of International Relations* (New York : Appleton Century-Crofts, 1963).

²Arthur A. Nussbaum, *Concise History of the Law of Nations* (New York : Macmillan Co., 1950); Frank W. Russell, *Ibid.*

³ดู Ragnar Numelin, *The Beginning of Diplomacy* (New York : Philosophical Library, 1950); Quincy Wright, *A Study of War* (Chicago : University of Chicago Press, 1942), Chs. 4, 6, 7.

ระยะเริ่มแรกนี้ส่วนใหญ่เป็นไปในเชิงวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis) ในเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากการอ้างอิงถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ซึ่งได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในทำนองเดียวกัน เช่น หนังสือเขียนโดย พอล เรนซ์ (Paul Reinsch) เกี่ยวกับ World Politics และ Public International Unions⁴

เนื่องจากนักประวัติศาสตร์ทางการทูตในสมัยนั้น ชอบหลีกเลี่ยงการศึกษา เหตุการณ์ปัจจุบันซึ่งทำให้เห็นภาพทั่วไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้เต็มที รวมทั้งไม่ชอบตั้งกฎเกณฑ์ และทฤษฎีซึ่งทำได้โดยการย่อหรือสรุป (deduced) ข้อความ พรรณนา หรือวิจัยเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ จึงยังผลให้การสร้างทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่อาจเป็นไปได้ ดังนั้นนักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงได้เริ่มหันมาสนใจค้นคว้าหาเทคนิคและวิธีการศึกษาใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศได้อย่างสมบูรณ์ ความสนใจในเรื่องดังกล่าวได้เพิ่มทวีขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งสงบลงเป็นต้นมา

2.2 ระยะที่สอง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะที่สองนี้เริ่มนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งสงบเรื่อยมาจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่สองอุบัติขึ้น การศึกษาในช่วงระยะนี้ควบคู่กันไปกับการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศโดยมุ่งศึกษาถึงเหตุการณ์ปัจจุบัน หรือเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ โดยมองข้ามปัญหาทางการเมืองซึ่งนำไปสู่สงครามหรือสันติภาพ หนังสือส่วนมากที่เขียนขึ้นในช่วงระยะนี้ ส่วนใหญ่มีลักษณะดังที่กล่าวมา และมักมีปรากฏอยู่ในหัวข้อเรื่องดังต่อไปนี้ คือ

- (1) การเมืองระหว่างประเทศ (International Politics)⁵
- (2) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations)⁶

⁴Paul Reinsch, *Public International Unions* (Boston World Peace Foundation, 1911), *World Politics* (New York Macmillan Co , 1900)

⁵ดู Delisle C. Burns. *International Politics* (London Methuen Co 1920); Frederick L Schuman, *International Politics* (New York : McGraw-Hill Co 1933). Walter R Sharp and Grayson Ksk. *Contemporary International Politics* (New York Farrar and Rinehart 1940)

⁶ดู James Bryce, *International Relations* (New York Macmillan Co, 1922); Raymond L Buell, *International Relations* (New York Holt, 1925); Parker T Moon, *Syllabus on International Relations* (New York Macmillan Co 1925) Edward A Walsh, *The History and Nature of International Relations* (New York Macmillan Co , 1922)

- (3) การเมืองโลก (World Politics)⁷
- (4) การเมืองแห่งอำนาจ (Power Politics)⁸
- (5) องค์การระหว่างประเทศ (International Organization)⁹
- (6) รัฐบาลระหว่างประเทศ (International Government)¹⁰
- (7) จิตวิทยาระหว่างประเทศ (International Psychology)¹¹

ในขณะที่เดียวกันสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นหลายแห่งด้วยกัน อาทิเช่น The Royal Institute of Affairs ในกรุงลอนดอน The Council of Foreign Relations and the Foreign Policy Association ในกรุงนิวยอร์ก และ The Graduate Institute of International Studies Conference under the Institute of Intellectual Cooperation ในกรุงปารีส สมาคมเหล่านี้ได้ทำการพิมพ์หนังสือและบทความทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งจัดให้มีการประชุมของบรรดาศาสตราจารย์และนักวิชาการทั้งหลายที่สนใจในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่เป็นประจำ

นอกจากนี้ สมาคมเก่า ๆ ทางด้านรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา หลายแห่ง¹² ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้นกว่าแต่ก่อน นอกเหนือไปจากสมาคมดังกล่าวแล้ว ยังมีสถาบันพิเศษหลายแห่งที่ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างมาก เช่น Norman Wait Harris Memorial Foundation แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก Conference on Science, Philosophy and Religion.

⁷ดู Parker T Moon *Imperialism and World Politics* (New York Macmillan Co 1926). Herbert A Gibbons *Introduction to World Politics* (New York Century Press. 1922). Harry Elmer Barnes, *World Politics in Mode,,, Civilization* (New York Knopf, 1930); Harold D Lasswell, *World Politics and Personal Insecurity* (New York McGraw Hill Co 1935)

⁸George Schwanzenberger *Power Politics* (London Cope Co 1941), Martin Wight, *Power Politics* London Royal Institute of International Affairs. 1946)

⁹Pitman B Putter. *An Introduction to the Study of International Organization* (New York Appleton-Century Crofts 1948)

¹⁰Clyde Eagleton, *International Government* (New York Ronald Press. 19321

¹¹W B Pillsbury, *The Psychology of Nationalism and Internationalism* (New York Appleton Century-Crofts, 1922)

¹²ตัวอย่างเช่น American Political Science Association, American Economic Association, American Society of International Law, American Academy of Social and Political Science and Academy of Political Science.

Institute of International Studies แห่งมหาวิทยาลัยเยล และ Committee on International and Regional Studies แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ในช่วงระยะเวลาที่สองนี้ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปได้เพิ่มการสอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น โดยให้ความสนใจในเรื่ององค์การระหว่างประเทศ ภูมิศาสตร์ทางการเมือง และความสำคัญและอิทธิพลของการเมืองระหว่างประเทศ¹³ ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ไม่ได้ศึกษาในเรื่องนี้ เพราะศึกษาแต่ในเรื่องประวัติศาสตร์ทางการเมือง ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่

2.3 ระยะเวลาที่สาม

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะเวลาที่ยังคงอยู่ในช่วงระยะเวลาเหมือนกักระยะที่สอง คือ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 กับสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลานี้ มีความก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้น มีการศึกษาถึงสถาบันระหว่างประเทศ เช่น ทูต และกงสุล โดยศึกษาควบคู่กันไปกับ การศึกษากฎหมายระหว่างประเทศและการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ เช่น การจัดตั้งสันนิบาตชาติ ข้อที่น่าสังเกตก็คือแนวความคิดในเรื่องดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) ซึ่งเคยได้รับความสนใจอย่างมากก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้รับความสนใจน้อยลงไป แนวความคิดที่ได้รับความสนใจในระยะเวลาที่สามนี้ ได้แก่ ความคิดในเรื่องที่ว่า โลกควรมีสถาบันและองค์การที่ทำหน้าที่ในการขจัด และแก้ปัญหาต่างๆ ที่โลกประสบอยู่ และสถาบันและองค์การเหล่านี้จะต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ ด้วยอิทธิพลของแนวความคิดดังกล่าว นักวิชาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงได้พยายามค้นคว้าหาแบบต่างๆ ของสถาบันและองค์การที่มีประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของโลก ซึ่งยังผลให้นักวิชาการดังกล่าวกลายเป็นนักปฏิรูป (Reformer) ผู้เพียบพร้อมไปด้วยอารมณ์และความเพ้อฝันในการที่จะสร้างสถาบันและองค์การตามแบบที่ตนได้คิดคำนึงว่าไว้ว่าเป็นแบบที่ดีและเหมาะสมสมควรที่จะนำมาใช้ โดยหาได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ของพฤติกรรมระหว่างประเทศ ซึ่งอาจจะทำให้แบบที่ตนได้คิดไว้หมดประสิทธิภาพไป

¹³ดู Edith B Ware. *The Study of International Relations in the United States, Survey for 1987* (New York Columbia University Press. 1938)

กล่าวได้ว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ระหว่างระยะเวลาที่สอง และที่สามนั้น มีแนวโน้มเพียง 3 ประการ ตามที่ เคนเน็ท ดับเบิลยู ทอมสัน ได้กล่าวไว้¹⁴ คือ

ประการแรก มีแนวโน้มเพียงในด้านมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่อุดมคติ

ประการที่สอง มีแนวโน้มเพียงในการมุ่งค้นคว้าสนใจในกฎหมายระหว่างประเทศ

ประการที่สาม มีแนวโน้มในการนำประสบการณ์ที่ได้มาจากอดีตมาช่วยในการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องการพัฒนาระบบและเรื่องต่างๆ ในระดับระหว่างประเทศ โดยยึดถือหลักศีลธรรมเป็นที่ตั้ง

แนวโน้มเพียงดังกล่าวทั้งสาม มีอิทธิพลมากจนนักวิชาการเชื่อว่าวิถีทางที่จะทำให้โลกมีสันติภาพและความสงบเรียบร้อยได้ก็โดยอาศัยกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐบาลหรือองค์การระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือควบคุม นักวิชาการที่ได้กล่าวถึงแนวโน้มของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลาที่ 2 และที่ 3 ได้แก่ ฮันส์ เจมอร์แกนทอ (Hans J. Morgenthau) ซึ่งได้กล่าวว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (รวมทั้งทฤษฎี) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นั้น ส่วนใหญ่แล้วเน้นหนักในเรื่องการศึกษาถึงการพัฒนาระบบที่ใช้กฎหมายระหว่างประเทศมากกว่าเรื่องลักษณะและชนิดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ปรากฏ¹⁵ นอกจากนี้แล้ว ผลประโยชน์ของชาติ (National Interest) และความมั่นคงของชาติ (National Security) ยังไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการแต่ประการใด การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลานี้ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายและองค์การระหว่างประเทศแล้ว มักเน้นในเรื่องแบบมากกว่าในเรื่องเนื้อหาของการกระทำระหว่างประเทศ ดังนั้น การศึกษาจึงมีขอบเขตในลักษณะวงแคบ โดยมองข้ามพลัง (Forces) และปรากฏการณ์ต่างๆ (Phenomena) ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลทำให้การพัฒนาทฤษฎีทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ดีเท่าที่ควร จากผลเสียในเรื่องดังกล่าว ทำให้บรรดา

¹⁴Kenneth W Thompson "The Study of International Politics A Survey of Trends and Development." *Review of Politics*, Vol 14 (1952), pp 433-443

¹⁵ดู Hans J Morgenthau, "The Intellectual and Political Functions of a Theory of International Relations" In Horace V Harrison *The Role of Theory of International Relations* (New York D Van Nostrand Co Inc., 1964) pp 101-117

นักวิชาการ นักวิจัยค้นคว้า และนักศึกษา หันมาสนใจค้นคว้าในเรื่องความเคลื่อนไหว
ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่ของการเมือง รวมทั้งพลังและปัจจัยต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะที่สี่

2.4 ระยะที่สี่

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลาที่สี่นี้ ได้มีการพัฒนา
ก้าวหน้ากว่าเดิม การศึกษาความเคลื่อนไหวของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่
การเมืองในช่วงระยะเวลานี้ ทำให้นักวิชาการทราบถึงพลังและอิทธิพลต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิด
เกิดพฤติกรรมระหว่างประเทศ รวมทั้งทราบถึงเทคนิคและกระบวนการของพฤติกรรม
ของรัฐ นอกจากนี้ นักวิชาการในช่วงระยะเวลานี้ได้เพิ่มความสนใจศึกษาค้นคว้าในเรื่อง
การแข่งขันกันในด้านอาวุธ เรื่องสงครามเย็น เรื่องศิลปะของสงคราม (Art of War)¹⁶
เรื่องการเมืองแห่งอำนาจ (Power Politics) และเรื่องภูมิการเมือง (Geopolitics)¹⁷ การศึกษา
ในเรื่องกฎหมายและองค์การระหว่างประเทศซึ่งแต่ก่อนเน้นในเรื่องแบบและโครงสร้าง
มาในช่วงระยะนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นการเน้นหนักในแง่การเมืองเป็นส่วนใหญ่ มีการศึกษา
ถึงการดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ และการขัดกันในเรื่องผลประโยชน์ของชาติ ภายใน
องค์การระหว่างประเทศโดยเฉพาะภายในองค์การสหประชาชาติซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือ
ทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง รวมทั้งการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์อันใกล้ชิด
ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและการเมืองภายในองค์การระหว่างประเทศ และสิ่ง
แวดล้อมทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อกฎหมายระหว่างประเทศ หนังสือซึ่งเขียนคลุม
ถึงการศึกษาลักษณะดังกล่าวได้แก่ หนังสือซึ่งเขียนโดย มอร์ตัน เอ คาเปลน (Morton
A. Kaplan) และนิโคลาส เดอ บี แคทเซนแบค (Nicholas de B. Katzenbach)¹⁸ หนังสือเล่ม
นี้ได้อธิบายถึงความเกี่ยวพันระหว่างการเมืองกับกฎหมายระหว่างประเทศ

การพัฒนาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านอื่น ๆ ก็คือการใช้
หลักเกณฑ์และวิธีการที่นิยมใช้ในสาขาต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดย

¹⁶Edward M. Earle (ed.), *Makers of Modern Strategy* (Princeton : Princeton University Press 1944);
Nicholas Spykman, *American Strategy and World Politics* (New York : Harcourt, 1942).

¹⁷Hans W. Weigert and Vihijalmur, Steffanson, *Compass of the World* (New York : Macmillan Co.,
1944).

¹⁸Morton A. Kaplan and Nichollas de B. Katzenbach, *The Political Foundations of International Law*
(New York : Wiley, 1961).

นักวิชาการเลือกเอาวิธีการที่เหมาะสมมาปรับปรุงเพื่อนำไปใช้ในการศึกษาและค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะยุ่งยากและซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น การศึกษาในลักษณะดังกล่าวผสมผสานกับแนวโน้มเชิงในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่ของการเมือง ได้พัฒนาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้มีความเป็นระเบียบและมีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีส่วนทำให้การสร้างระบบทฤษฎี (Theory System) ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัดกุมยิ่งขึ้น หนังสือที่ถือว่าเป็นงานบุกเบิกในการสร้างระบบทฤษฎี ได้แก่ หนังสือซึ่งเขียนโดย ควินซี ไรท์ (Quincy Wright)¹⁹ สำหรับหนังสือเล่มอื่น ๆ ที่สร้างระบบทฤษฎีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่

1. Theoretical Aspects of International Relations จัดพิมพ์โดย William T.R. Fox จากการประชุมสัมมนาซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากสมาคมที่มีชื่อว่า Institute of War and Peace Studies แห่ง Columbia University ในกรุงนิวยอร์ก
2. The International System : Theoretical Essays จัดพิมพ์โดย Stanley H. Hoffman ผู้รวบรวมบทความที่ได้จากการสัมมนา ซึ่งจัดขึ้นโดย The Center of International Studies แห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน²⁰ และ
3. บทความที่มีชื่อเรื่อง “The Place of Theory in the Conduct and Study of International Relations” เขียนโดย Inis L. Claude Jr. ในวารสารชื่อ The Journal of Conflict Resolution ประจำเดือนกันยายน ค.ศ. 1960

นอกจากหนังสือดังกล่าวแล้ว ยังมีหนังสืออีกมากมายที่มีแนวโน้มไปในทางสร้างทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ²¹ ถึงแม้ว่าหนังสือต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะพูดได้ว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยใช้ทฤษฎีนั้นสมบูรณ์พอที่จะทำให้เราเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อย่างดีก็ตาม ก็ยังไม่มีใครเลยในบรรดานักวิชาการทั้งรุ่นเก่า และรุ่นใหม่กล้าพูดเช่นนั้น

¹⁹Quincy Wright, *The Study of International Relations* (New York : Appleton Century-Crofts, Inc., 1955).

²⁰Stanley H. Hoffman, *The International System : Theoretical Essays* (New Jersey : Princeton University Press, 1967).

²¹ตัวอย่างเช่น Ernest Haas and Allen Whiting, *Dynamics of International Relations* (New York McGraw Hill Co., 1965); John H. Herz, *International Politics in the Atomic Age* (New York : Columbia University Press, 1965); David S. McClelland, William C. Olson and Fied A. Sonderman, *The Theory and Practice of International Relations* (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1960).

ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมุ่งศึกษาค้นคว้าในเรื่องพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศโดยอาศัย สถิติ ตัวเลข และการทดสอบ ตลอดจนเทคนิคและวิธีการค้นคว้าวิจัยแบบใหม่ๆ ผลก็คือ ทำให้มีการสร้างทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจำนวนของหนังสือทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมก็ตาม การปรับปรุงคุณภาพของหนังสือยังเชื่องช้าอยู่มาก ซึ่งคุณภาพที่ดีของหนังสือนั้นก็คือ เนื้อหาของหนังสือจะต้องครอบคลุมถึงเรื่องราวอันเกี่ยวกับสาขาทั้งหมดในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นั่นก็หมายความว่า หนังสือเล่มนั้นจะต้องมีความหนาขนาดหลายยกทีเดียว